

PAPER DETAILS

TITLE: Kibrin Psikolojisi

AUTHORS: Muharrem Aka

PAGES: 107-128

ORIGINAL PDF URL: <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/3196303>

Harran İlahiyat Dergisi | Harran İlahiyat Journal

Sayı/Issue: 51, Haziran/June 2024, 107-128

<https://dergipark.org.tr/tr/pub/hij/issue/85067>

ISSN 2791-6812

Kibrin Psikolojisi

The Psychology of Arrogance

Yazar Bilgisi Author Information

Muharrem AKA

Dr. Öğr. Üyesi, Kilis 7 Aralık Üniversitesi İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi, Kilis, Türkiye
Asst. Prof., Kilis 7 Aralık University Faculty of Humanities and Social Sciences, Kilis, Türkiye
muhammed.aka@kilis.edu.tr , [www.orcid.org/0000-0002-3195-8946](https://orcid.org/0000-0002-3195-8946)

Makale Bilgisi Article Information

Makale Türü Article Type	Araştırma Makalesi Research Article
Yayın Etiği Publishing Ethics	Bu makale, iThenticate yazılımı ile taranmış ve intihal tespit edilmemiştir. Makale, çift taraflı kör hakemlik yöntemiyle en az iki hakem tarafından incelenmiştir. This article has been scanned by iThenticate software and no plagiarism detected. It has been examined by at least two referees using double sided blind refereeing method.
Finansman Funding	Yazar, bu çalışma için herhangi bir dış fon almadığını beyan eder. Author declares that he get no any external funding for this study.
Çıkar Çatışması Conflict of Interest	Yazar bu çalışmayla ilgili herhangi bir çıkar çatışması bulunmadığını beyan eder. Author declares that there is no any conflict of interest related to this study.
DOI	https://doi.org/10.30623/hij.1311437
Geliş Tarihi / Received	Kabul Tarihi / Accepted
8 Haziran/June 2023	31 Mayıs/May 2024

Öz

Kibir kavramıyla ilgili yapılan tanımlarda iki nokta öne çıkmaktadır. Buna göre ilk olarak kibir basit ve temelsiz gurur, ikinci olarak diğer insanlardan üstün olma hissi şeklinde tanımlanmaktadır. Kibir, bir taraftan gurur ve kendini beğenmişlik ile diğer taraftan küçümseme, hor görme ve aşağılama ile ilişkilidir. Hem Batı hem de Doğu teolojisi ve felsefesinde büyüklenme, gurur ve alçak gönüllülük gibi kibirle ilgili kavramlar üzerine zengin bir literatür bulunmaktadır. Psikoloji alanında ise kibir, özellikle psikanalistlerin ilgilendiği narsisizm ile ilişkili olarak tartışılmıştır. Ancak bir kişilik özelliği veya bir tutum olarak kibir, büyük ölçüde göz ardı edilmiş ve yeterince çalışılmamıştır. Bu entelektüel tembelliğin nedeni, kibir başlığı altında incelenmesi gereken tutum ve davranışların belirsizliğinden kaynaklanmış olabilir.

Kibir; ikili ilişkiler, aile ilişkileri, grup ilişkileri ve hatta uluslararası ilişkiler de dâhil olmak üzere pek çok alandaki sorunların altında yatan bir faktör olabilir. Böylesi bir etkiye sahip olan kibir üzerine nispeten az sayıda araştırma bulunmaktadır. Kibrin; bireylerde, toplumlarda ve insan ilişkilerinde nasıl tezahür ettiği, hangi yönlerinin insanlar arasında yaygın olduğu ve hangi duruma bağlı olarak ortaya çıktığı, araştırılması gereken konular arasındadır. Yine kibir; psikopatolojide ve sosyal etkileşimde, teorik ve pratik nedenlerle çalışılması gereken önemli bir olgudur. Çünkü herkes bir ölçüde kibirli özelliklere sahip olabilir ve belirli durumlarda kibirli tutum ve davranışlar sergileyebilir. Dolayısıyla kibirli tutumların ortaya çıkmasına neden olan bilişsel ve motivasyonel önyargıların daha iyi anlaşılması gerekmektedir. Kibir konusunda disiplinler arası araştırmaların sayısını ve niteliğini artıracak, bilgi ve sorunların bir araya getirilerek tartışılması, alandaki araştırmalara önemli katkılar sağlayacaktır.

DSM-V, zihinsel ve davranışsal bozuklukları tanımlarken betimleyici bir yaklaşım kullanır. Bu yaklaşım, bireydeki davranış bozukluklarının toplumda nasıl algılandığını ve sosyal yaşamdaki yansımalarını açıklar. Kibrin psikolojik analizinin yapıldığı bu çalışmada da kibrin bireysel ve kültürel yansımaları betimsel olarak analiz edilmeye çalışılmıştır. Araştırmanın amacı, psikoloji alanında kibirle ilgili literatürü inceleyerek kavramsal ve kuramsal bir bakış açısı geliştirmektir. Bu doğrultuda çalışmada nitel araştırma tekniklerinden doküman analizi yöntemi kullanılmıştır. Çalışmada; kibrin İslami literatürdeki anlamı, tezahürleri, psikanalitik ve psikolojik açıdan kibir ele alınmıştır. Bu çerçevede ilk olarak kibir kavramının din ve psikoloji alanlarındaki tanımı yapılmıştır. Daha sonra narsistik kişilik bozukluğunun önemli göstergelerinden biri olan kibir, psikanalitik kuram çerçevesinde incelenmiştir. Freud'dan başlayarak son dönem psikanalitik kuramcılara kadar kibir kavramına ilişkin tanım ve açıklamalar ortaya konulmuştur. Kibrin davranışsal ve düşünsel yansımaları, kibrin tezahürleri başlığında incelenmiştir. Bu çerçevede kibrin dört farklı tezahürü ayrı başlıklar altında analiz edilmiştir. Bireysel olarak kibrin ortaya çıkmasında etkili olan psikolojik faktörler ele alınmıştır. Buna göre, çarpıtılmış bilgi ve yeteneklere sahip olma, kendine aşırı güvenme, diğer insanları görmezden gelme ve onlardan üstün olma inancı ve onları aşağılama, küçümseme inancı kibrin başlıca tezahürleridir.

Kibir, psikolojik bağlamda incelendikten sonra sosyal ve kültürel bağlamda ele alınmış ve kültürel yapılarda kibir ve tevazuya ilişkin yaklaşımlar tartışılmıştır. Ülkemizde kibir kavramı daha çok tasavvufi çerçevede incelenmiştir. Batı'da yapılan çalışmalarda ise kibir kavramı, bağlamsal olarak narsisizm kavramı ile birlikte ele alınmıştır. Ayrıca sanat, siyaset ve iş dünyasında öne çıkan bireylerde kibirli davranışların daha yaygın olduğu, Asya toplumlarının Batı toplumlarına göre daha alçak gönüllü olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Psikoloji, Din, Kibir, Narsisizm, Psikanaliz

Abstract

There are two major aspects of the definitions of arrogance. Firstly, arrogance is defined as primitive and baseless pride. Secondly, it is defined as having the feeling of being superior to other people. Arrogance is associated with pride and conceit on the one hand, and contempt, disdain and humiliation on the other. There is a rich literature in both Western and Eastern theology and philosophy about concepts related to arrogance, such as grandiosity, pride and humility. In psychology, arrogance is often discussed in relation to narcissism, which is of particular interest to psychoanalysts. But arrogance as a personality trait or attitude remains largely ignored and understudied. The reason for this intellectual laziness may be the ambiguity of the attitudes and behaviours that should be examined in relation to arrogance.

Arrogance can be an underlying factor in problems in many areas, including bilateral, family, and group relations and even in international relations. There is relatively little research on arrogance, which has such an impact. Among the issues that need to be researched are how arrogance manifests itself in individuals, societies and human relations; which aspects of it are prevalent among people; and under what circumstances it emerges. Arrogance is also an important phenomenon to be studied in psychopathology and social interactions for theoretical and practical reasons. This is because everyone may have arrogant characteristics to some extent and may sometimes exhibit arrogant attitudes and behaviours. Therefore, cognitive or motivational bias that leads to arrogant attitudes need to be better understood. Important contributions can be made to research on this topic by increasing the number and quality of interdisciplinary research on arrogance, besides bringing together and discussing information and problems.

Diagnostic and Statistical Manual of Mental Disorders-5 uses a descriptive approach in defining mental and behavioural disorders. This approach explains how behavioural disorders in individuals are perceived in society and what their reflections in social life are. This study investigates arrogance from a psychological perspective and descriptively analyses the individual and cultural reflections of it. The aim of the study is to develop a conceptual and theoretical perspective by examining the literature on arrogance in psychology. With this aim in mind, document analysis, one of the qualitative research techniques, was used in the study. The study discusses the meaning of arrogance in Islamic literature, along with its manifestations and psychoanalytic/psychological aspects. First, the concept of arrogance was defined in the fields of religion and psychology. Then, arrogance, which is one of the important indicators of narcissistic personality disorder, is analysed based on the psychoanalytic theory. Various definitions and explanations of arrogance are presented by referring to various researchers ranging from Freud to the recent psychoanalytic theorists. The behavioural and intellectual aspects of arrogance were examined based on its manifestations. Accordingly, different manifestations of arrogance were analysed under four headings. Psychological factors that are effective in the emergence of individual arrogance are discussed. Accordingly, the main manifestations of arrogance are having distorted knowledge and abilities, overconfidence in oneself, ignoring other people and the belief of being superior to them, along with the tendency of humiliating and belittling them.

After examining arrogance from a psychological perspective, this concept is discussed with respect to social and cultural context, along with approaches to arrogance and humility in cultural structures. In Türkiye, the concept of arrogance

has mostly been analysed from a Sufi perspective. In studies conducted in the West, arrogance is contextually addressed together with the concept of narcissism. In addition, the present study concludes that arrogant behaviours are more common among leading individuals in the world of art, politics and business, and that Asian societies are more humble than Western societies.

Keywords: Psychology, Religion, Arrogance, Narcissism, Psychoanalysis

Giriş

Kibir, insan doğasının en hoş olmayan ve yok edilmesi zor olan yansımalarından biridir. Eski zamanlardan beri kibir, bütün dinlerde ve medeniyetlerde kınanmıştır. Kibir, İslam inancında Kur'an ayetleri ve hadislerde belirtildiği gibi cehenneme gidenlerin özelliklerinden biridir.¹ Hristiyanlıkta yedi ölümcül günahın ilki,² Budizm'de zihnin beş zehirinden biri, günümüze ulaşan en eski Budist okulu Theravada geleneğinde ise on prangadan biridir. Eski Yunanlılarda ise kibir, kişiyi aşağılayan ve istismar edenin zevk veya haz almasını sağlayan davranışlardan biri olarak kabul edilirdi.³ Günümüzde yapılan araştırmalar ise kibirli insanların genellikle sevilmediği, toplumda asosyal olarak görüldüğü ve ayrıca zeki veya üretken olarak algılanmadıkları sonucunu ortaya koymuştur.⁴

Psikoloji literatüründe kibir kavramı 1960'lardan sonra incelenmeye başlanmıştır. Burada kibir, aşırı gururun ve güvenin bir kombinasyonu şeklinde açıklandığı⁵ gibi kişinin belirli görevi en iyi şekilde yerine getirme becerisine olan inanç şeklinde de tanımlanmıştır. Kibrin bir kombinasyonu olan güven, sağlam ve tutarlı düşüncelere dayanmadığında yanılsama riski ortaya çıkar. Ayrıca, güven ile aşırı güven arasındaki ayrım önemlidir. Birincisi, aşırı güvende birey, bilgiyi herhangi bir eleştiriye tabi tutmadan kabul etme eğilimindedir. İkincisi ise, kişinin hedeflediği sonuçlara ulaşma konusundaki yeteneğine aşırı bir inancı içerir. Kibrin oluşumunda aşırı kesinlik ve kişinin aşırı gururlu olması etkili faktörlerdir.⁶

Kibirle ilgili araştırmaların 1960'lardan sonra artmasının temel nedeni, II. Dünya savaşı sonrasında hızla artan endüstrileşme, aile yapılarının zayıflaması ve bireyselleşmenin yükselmesi gibi faktörlerle şekillenen narsisistik kültürün ortaya çıkmasıdır. Bu dönemde, toplumsal yapıda meydana gelen değişimler, kibirle ilgili araştırmalara yeni bir bakış açısı kazandırmış, bu da kibrin psikodinamik alt tiplerini anlama çabasını beraberinde getirmiştir. 1950'li yıllardan sonra gelişen bireylerarası ilişki sorunları, bireylerin dış dünyada nasıl algılandıklarıyla ilgili aşırı hassasiyet, yakınlık ve

¹ Mustafa Çağrı, "Kibir", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı, 2002), 25/561.

² Muhammed Güngör, "Hristiyanlıkta Yedi Ölümcül Günah", *Dini Araştırmalar* 17/45 (2014), 39.

³ Maxim Milyavsky vd., "Evidence for Arrogance: On the Relative Importance of Expertise, Outcome, and Manner", *PLoS ONE* 12/7 (2017), 1.

⁴ Russell E. Johnson vd., "Acting Superior but Actually Inferior?: Correlates and Consequences of Workplace Arrogance", *Human Performance* 23/5 (2010), 410.

⁵ Timothy A. Judge vd., *The Leadership Quarterly Yearly Review of Leadership*, "The Bright and Dark Sides of Leader Traits: A Review and Theoretical Extension of the Leader Trait Paradigm", *The Leadership Quarterly* 20/6 (2009), 858.

⁶ Pasquale Massimo Picone vd., "The Origin of Failure: A Multidisciplinary Appraisal of the Hubris Hypothesis and Proposed Research Agenda", *Academy of Management Perspectives* 28/4 (2014), 449.

samimiyet kurmada yaşanan zorluklar, bu dönemde ortaya çıkan kibirli bireylerin detaylı bir şekilde analiz edilmesini gerektirmiştir.⁷

Kibir kavramının psikolojik analizi, ilgili kavramlarla olan ilişkisinin detaylı bir şekilde incelenmesini gerektirir. Ayrıca, kibir; bilişsel, sosyal, motivasyonel ve klinik alanlarda zengin bir literatürle desteklenerek farklı perspektiflerden ele alınmalıdır. Bu çerçevede, kibrin psikolojik temelleri ve etkileri, çeşitli disiplinlerde kapsamlı bir şekilde ele alınmalıdır. Kibir; narsistik özellikler barındırması açısından psikopatolojide, bireyler arası ilişkilerde etkili olması açısından da sosyal psikolojide çalışılması, teorik ve pratik nedenlerle önemlidir.⁸ Bu nedenle kibir kavramı geniş bir çerçevede ele alınmalıdır. Özellikle disiplinlerarası araştırmaların yapılmasını gerekli kılacak bilgi ve sorunlar gündeme getirilmelidir. Kibir kavramının bu şekilde farklı alanlardan analiz edilmesi kibrin ortaya çıkmasında etkili olan bilişsel sınırlamaların ve motivasyonel önyargıların daha iyi anlaşılmasını sağlayacaktır. Bu çalışmada kibirle ilgili literatür olabildiğince psikolojik perspektiften geniş bir şekilde ele alınmaya çalışılmıştır.

Kibir, potansiyel olarak kişilerarası ilişkilerden aile, grup ve uluslararası ilişkilere kadar birçok sorunun temelinde yatan bir faktördür. Kibrin insanlar arasında yaygın olarak görüldüğü boyutları belirlemek, farklılaşan yönlerini keşfetmek ve duruma bağlı olarak nasıl ortaya çıktığını anlamak için kibrin bireylerdeki tezahürleri incelenmiştir. Kibirle ilgili araştırmalar özellikle ülkemizde ilahiyat alanında yoğunlaşmış olmakla birlikte, modern psikoloji alanında yeterince incelenmemiştir. Bu durum, kibir gibi çok yönlü bir olgunun sadece belirli bir alanda ele alınmasının eksiklik olduğunu göstermektedir. Kibir üzerinde yapılan teorik araştırmaların bir dizi pratik sonucu olabileceği öngörülmektedir. Örneğin, günlük yaşamda insanların farklı türlerdeki kibirlerinin azaltılmasında, kişilerarası etkileşimi iyileştirmesinde, klinik sınıflandırmalarda ve müdahalelerde yarar sağlamanın yanı sıra bireylerin içgörü kazanmasında etkili olacaktır.⁹

Kibir, tıpkı güzellik olgusu gibi bakanın gözünde ikamet eden karmaşık bir olgudur. Bu kompleks durum bazen insanın ruhsal dünyasına kök salmış bir karakter özelliği olabildiği gibi bazen de açık davranışlarla fark edilmeyen ve güçlü savunmalarla maskelenebilen bir olgudur. Kibir, bireylerde daha çok abartılı ve hak edilmemiş bir üstünlük tutumu, kendini sorgulama eksikliği ve başkalarını hor, aşağı görme şeklinde ortaya çıkmaktadır. Kibirli kişinin kendi bilgi ve becerileri hakkında abartılmış iddialarda bulunması, kendisini diğer insanlardan üstün görmesi, kişinin hem kendisi ile hem de başkalarıyla ilgili gerçek iletişimini kaybettirmektedir. Bu anlamda kibir; bireyi, kendisine ve çevresine yanlış gösteren bir perspektiftir. İletişimde ise insancıl ve yumuşak tarafları reddeden sert bir dokuya sahiptir. Kişilerarası alanda patolojik narsisizmin bir belirtisi olup, bir bireyin karakter özelliğinden çok bir ilişkinin niteliğidir. Yine bireyler arasında kibir, zorunlu bir hiyerarşi oluşturarak etkileşimi şekillendirir. Gurur ve böbürlenmenin

⁷ Kenan Turan, "Narsistik Kişilik Bozukluğu ve Psikodinamik Alt Tipleri", *Türkiye Bütüncül Psikoterapi Dergisi* 5/9 (2022), 2.

⁸ Nelson Cowan vd., "Foundations of Arrogance: A Broad Survey and Framework for Research", *Review of General Psychology* 23/4 (2019), 1.

⁹ Cowan vd., "Foundations of Arrogance", 3.

ötesinde kibir, saldırgan ve sadist unsurları içinde barındırır; bu saldırganlık, diğer bireylerle eşitlik ve denkliliği kabul etmeme eğiliminden kaynaklanır.¹⁰

1. Yöntem

1.1. Araştırmanın Deseni

Doküman inceleme yöntemi, araştırılması planlanan konular hakkında bilgi içeren yazılı ve sözlü materyallerin çözümlemesini yapan bir yöntemdir. Doküman inceleme yönteminin kullanıldığı bu çalışmada, araştırılması planlanan konular hakkında yazılı metinler incelenmiştir. Bu yöntem daha çok tarih ve antropolojide kullanılmakla beraber psikoloji ve sosyolojide de doküman incelenme yöntemi kullanılmaktadır.¹¹

1.2. Verilerin Toplanması

Bu çalışmada kibir ve İngilizce karşılığı olarak kullanılan "arrogance" anahtar kavramının 1940 ve 2023 yılları arasında Google Scholar, Google Books, Library Genesis, SpringerLink, Web Of Science, Scopus, Science Direct, Dergipark gibi veri tabanlarında yer alan makale ve kitaplar taranarak ilgili araştırmalara ulaşılmıştır. Araştırmamızda daha çok kibrin psikolojik boyutunu ele alan materyallere ulaşmak istenmiştir. Yapılan literatür taramasıyla kibir, psikolojik perspektiften betimsel olarak analiz edilmiştir.

2. Kibrin Literatürü

Türk Dil Kurumu'nun 1983 baskılı sözlüğü, kibri üç ana anlamda açıklar: İlk olarak "büyüklük, ululuk"; ikinci olarak "kendini büyük görme, başkalarından üstün tutma, büyüklenme"; ve üçüncü olarak "onur, gurur".¹² Günümüzdeki web sayfasına göre kibir, daha öz ve modern bir ifadeyle "kendini beğenme, başkalarından üstün tutma, büyüklenme, benlik ve gurur" olarak tanımlanır.¹³

Tevazu, alçak gönüllülük kavramlarının karşıtı olan kibir, sözlükte kelime anlamı olarak "büyüklük" anlamına gelir. Kibir "kişinin kendini büyük, üstün görmesi ve bu duyguyla başkalarına aşağılayıcı davranışlarda bulunması" olarak tarif edilmektedir. Kibrin daha çok büyüklenme ve böbürlenme şeklindeki davranışların dışa yansması şeklinde kullanıldığı görülmektedir. Kibir kavramına yakın anlamları bulunan 'kendini beğenme', 'büyüklenme', 'övünme' ve 'başkasını aşağılama' terimleri, Arapça kökenli olan "ucb" kelimesi ile ilişkilendirilir ve kibir kavramıyla benzerlik taşır. Kibir genel anlamda kişinin kendisini büyük, diğerlerini küçük görmesi anlamında iken ucb, kişinin başkasını küçük görmeden, aşağılamadan kendisini ve yaptıklarını beğenip böbürlenmesi anlamına gelmektedir.¹⁴

Kibir kelimesinin İngilizce karşılığı olan arrogance, "Nahoş bir şekilde gururlanan ve diğer insanlardan daha önemliymiş ya da diğer insanlardan daha fazlasını biliyormuş gibi davranma" anlamına gelmektedir.¹⁵ Bu terim, temelsiz iddiaları, haksız sahiplenmeyi veya dayanaksız taleplerde bulunmayı ifade eden 'arrogete' kavramından türemiştir.

¹⁰ Akhtar, "The Realm of Arrogance", 3.

¹¹ Hasan Şimşek - Ali Yıldırım, *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri* (Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2013), 187.

¹² Türk Dil Kurumu, *Türkçe Sözlük* (Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları, 1983), "kibir", 238.

¹³ Türk Dil Kurumu Sözlükleri, "kibir" (Erişim 09 Nisan 2023).

¹⁴ Mustafa Çağrı, "Kibir", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı, 2002), 25/562.

¹⁵ Dictionary Cambridge, "Arrogance" (29 Mart 2023).

Arrogate, kibirli olmak anlamındadır. Kibirli olma ise kişinin pozisyonuna, gücüne ve onuruna göre daha fazla saygı iddia etmedir. Bu çerçeveden kibirli bireyin iki önemli yönü ortaya çıkmaktadır. İlk olarak kendine aşırı güvenmek ve ikinci olarak kendini aşırı üstün görmek. Kibirli bireyin bu durumuna daha sonra da aşağı olduğu varsaydığı kişileri hor ve hakir görme eşlik eder.¹⁶

Kibir kelimesi Kur'an'da birçok ayette (Mü'min 40/56; A'râf 7/146; Nahl 16/29) büyüklenme (tekebbür) anlamıyla kullanılmıştır. Bir ayette (Haşr 59/23) Allah'ın mütekebbir ismi olarak, bir ayette ise (Câsiye 45/37) kibriyâ, Allah'ın sıfatı olarak geçmektedir. Tekebbür kelimesi bazı ayetlerde de (Bakara 2/34; A'râf 7/12-13; Sâd 38/74) kendisini Âdem'den daha üstün gören İblis'in büyüklenme duygusunu ifade etmek için kullanılmıştır. Kibir, büyüklenme gibi kavramlar Kur'an'da daha çok soyluluk, zenginlik, statü sahibi olma gibi motiflerle beslenen kişilerin zorbalık ruhunun yansıması olarak ortaya konmuştur. Hadislerde ise kibir daha çok gerçeği ve hakkı inkâr etmek, insanları küçük ve hor görmek anlamlarında kullanılmıştır.¹⁷

İnsan doğası kadar eski olan ve kültürler içinde yaygın olarak bulunan kibir, günümüzde çok fazla araştırma konusu olmayan bir olgudur.¹⁸ 26 Mart 2023'de APA PsycNET veri tabanında kibir kavramıyla ilgili 524 sonuç elde edilmiştir. Kibir ile ilgili kavramlardan 'kendine aşırı güvenme (overconfidence)' kavramı ile ilgili olarak 1.520, 'narsisizm (narcissism)' ile ilgili 12.104, 'gurur (pride)' ile ilgili 7.293 sonuç bulunmuştur. Kibir kavramının zıt anlamı olan 'alçak gönüllük', ve 'tevazu (modesty)' kavramları ile ilgili olarak da 1.070 sonuç bulunmuştur. Kibir kavramı, bireysel özelliklerle ilgili sıkça araştırılan terimlere göre, örneğin 'öfke (anger)' (37.988), 'anti-sosyal davranış (antisocial behaviour)' (6.604), 'depresyon (depression)' (396.876) ve 'zekâ (intelligence)' (185.821) gibi kavramlarla kıyaslandığında, kibirle ilgili yapılan araştırmaların oldukça sınırlı olduğu görülmektedir. Bu alanda yapılan çalışmalar, diğer bireysel özelliklere odaklanan araştırmalara göre belirgin bir şekilde azdır.¹⁹

Psikoloji literatüründe kibir üzerine yapılan çalışmaların büyük çoğunluğu dolaylı yollarla yapılmıştır. Kibir, özellikle narsisizm üzerine yapılan çalışmalara, daha çok konu olmuştur. DSM-V'e göre kibir, narsistik kişilik bozukluğunun bir belirtisi olarak kabul edilmiştir.²⁰ Narsistik kişilik bozukluğunun diğer semptomları da kibirle alakalıdır.²¹ Narsistik kişilik bozukluğunun önemli bir özelliği olan kibrin en önemli iki bileşeni başkalarına karşı üstünlük ve kesinlik duygusudur. Kibirli bireyin düşünsel kapasitesi ve duygusal zenginliği sınırlıdır, bu da onun zihinsel esneklikten yoksun ve dar bakışlı olmasına neden olur. Bu kısıtlı bakış açısı, kendisini her konuda yetkin zannetmesine yol

¹⁶ Kathryn Ann Baseline - J. Anderson Thomson, "An Evolutionary Hypothesis on Arrogance", *Arrogance: Developmental, Cultural, and Clinical Realms*, ed. Shah Dhvani (London: Routledge, 2018), 26.

¹⁷ Çağrı, "Kibir", 25/562.

¹⁸ Milyavsky vd., "Evidence for Arrogance", 1.

¹⁹ "APA PsycNet Home Page" (Erişim 02 Nisan 2023).

²⁰ American Psychiatric Associationc, *Diagnostic And Statistical Manual Of Mental Disorders* (Washington, DC: American Psychiatric Publishing, 2013), 669-670

²¹ Bu semptomlardan bazıları şunlardır: 1. kriter "büyük bir kendini beğenmişlik duygusuna sahiptir," 3. kriter "kendisinin 'özel' ve biricik olduğuna ve ancak kendisi tarafından anlaşılabilirliğine inanır veya diğer özel veya yüksek statülü kişilerle (veya kurumlarla) ilişki kurmalıdır." 6. kriter "kişilerarası olarak sömürücüdür yani kendi çıkarlarına ulaşmak için başkalarından yararlanır," 7. kriter "empatiden yoksundur ve başkalarının duygu ve ihtiyaçlarını tanımaya veya bunlarla özdeşleşmeye isteksizdir gibi semptomlar

açar, oysa gerçekte bu bir yanılgıdan ibarettir. Kendini beğenmenin verdiği özgüvenle bilgileri konusunda netlik ve rahatlık duygusuna sahiptir. İnatçı ve katı olma, kibirli davranışların ilk etapta öne çıkan özellikleridir. Kibir, daha fazla saygı ve önem bekleyen, baskıcı ve kaba iddialarla kendini gösteren bir üstünlük sağlama tutumudur.²²

3. Psikanalitik Kuramda Kibir

Psikanalitik kuram, kibri patolojik narsisizmin belirgin bir özelliği olarak değerlendirmiştir. Bu alandaki birçok kuramcı kibri, narsistik kişilik bozukluğunun özelliklerinden biri olarak görmektedir.²³ Hotchkiss'in "Neden Her Şey Seninle İlgili? Narsisizmin Yedi Ölümcül Günahı" adlı çalışması, kibri, narsisizmin yedi ölümcül günahından biri olarak değerlendirir.²⁴ Bu ifade, kibirli bireyin narsistik eğilimlerini ve bu durumun potansiyel zararlarını açıklayan bir çerçeve sunar, bu da kibrin sosyal ve psikolojik etkilerini daha derinlemesine anlamamıza yardımcı olur.

Havelock Ellis'in 1898'de ilk kez öne sürdüğü narsisizm, psikanalitik literatüre önemli bir katkıdır. Ellis, bu terimi, kişinin kendini aşırı derecede önemseydiği ve diğer insanlara karşı aşağılayıcı bir tutum sergilediği durumları tanımlamak için kullanmıştır. Narsistik kişilik bozukluğunun temel özelliklerini bu terimle açıklamış ve kişinin kendi benliğine duyduğu abartılı hayranlık ve diğerlerine karşı empati eksikliği gibi özelliklerini vurgulamıştır.²⁵ Ellis'in narsisizm kavramı, modern psikoloji ve psikiyatride narsistik kişilik bozukluğunun anlaşılmasında önemli bir rol oynamış ve bu alandaki araştırmalara yön vermiştir. Ellis'in perspektifine göre narsisizm, özellikle kadınlarda görülen bir durumu sembolize eder; bireyin kendi bedenine hayranlık duygularıyla cinsel dürtülerini yönlendirmesi şeklinde görülür. Bu durum, narsistik bireyin kendisini diğerlerinden üstün görme ve kendi benliğine aşırı odaklanma eğilimini vurgulamaktadır. Ellis'in terminolojisi, özellikle kibirli davranışların temelini anlamak için narsisizmin derin psikolojik katmanlarını açıklamada önemli bir araç olmuştur.²⁶ Freud ise narsisizmi 'Cinsellik Teorisi Üzerine Üç Makale' adlı çalışmasında ilk olarak dipnotta kullanmıştır. Daha sonra 1914'de 'Narsisizm Üzerine Bir Giriş' adlı makalesi, narsisizm hakkında önemli bir çalışma olarak kabul görmüştür. Freud'un öğrencisi Jung ise hocasından farklı olarak narsisizmi bir durum değil, olgu olarak ele almıştır.²⁷

Kibir kelimesi, Freud'un tüm bilimsel çalışmalarında yalnızca on bir kez geçmiş ve bu kullanımlarının çoğu da kibrin günlük dilde kullanımıyla ilgili olmuştur.²⁸ Freud'un kibir kavramının geçtiği on bir yerin dördündeki ortak nokta şudur: insanın, hayvanlar karşısındaki kibrinin çocukluklarda olmadığı ile ilgilidir. Ona göre insanın, hayvanlar karşısında üstünlük duygusu sergilemesi ilkel insanlarda ve çocuklarda görülmemektedir. Bundan dolayı O, kibri; medeniyetin ve eğitimin bir ürünü olduğunu söyler. Freud, kibir

²² Shah Dhvani, "Arrogance in Countertransference", *Arrogance: Developmental, Cultural, and Clinical Realms*, ed. Salman Akhtar (London: Routledge, 2018), 116.

²³ Apurva Shah, "Arrogance in Text and in Context", *Arrogance Developmental, Cultural, and Clinical Realms*, ed. Salman Akhtar - Ann G. Smolen (New York: Routledge, 2018), 78.

²⁴ Sandy Hotchkiss, *Why Is It Always About You? : The Seven Deadly Sins of Narcissism* (Free Press, 2003).

²⁵ Işıl Çoklar, *Kişilik Özellikleri İle Bağışlama Eğilimi Arasındaki İlişkinin İntikam Güdüsü Ve Adalet Duyarlılık Temelinde İncelenmesi* (Ankara: Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 2014), 39.

²⁶ Turan, "Narsistik Kişilik Bozukluğu ve Psikodinamik Alt Tipleri", 2.

²⁷ Mary Lynn Rapiere, *An Interview Study of Narcissistic Executives: Piercing the Corporate Veil of Narcissism in the Workplace* (US: ProQuest Information & Learning, 2006), 25.

²⁸ Akhtar, "The Realm of Arrogance", 6.

kavramının geçtiği metinlerden biri olan aşağıdaki alıntıyı Totem ve Tabu'da dile getirmiştir. Fakat bu alıntının benzerlerini "Psikanalize Giriş Dersleri" ve "Musa ve Tek Tanrıcılık" kitaplarında da ifade etmektedir.²⁹

*"Çocuklar ile ilkel insanların hayvanlara yönelik tutumlarında büyük bir benzerlik vardır. Çocuklar, uygar insanı kendi doğasıyla diğer bütün hayvanların doğası arasında kesin bir çizgi çekmeye zorlayan bir kibir belirtisi sergilemez. Çocuklar, hayvanlara kendi eşitleri gibi davranma konusunda hiç bir ahlaki tereddüt göstermez. Kendi bedensel ihtiyaçlarını açıkça dile getirme konusunda ketlenmedikleri için, kendilerini anlayamadıkları büyüklerden daha çok hayvanlara yakın hissederler ve bu belki de onlar için bilmecemsi bir durumdur."*³⁰

Freud'dan sonra gelen ilk psikanalitikçilerin kibir konusunda oldukça kısıtlı bir şekilde görüş belirttikleri gözlemlenmiştir. Fairbairn, şizoid bir birey için saymış olduğu üç özellikten biri olan 'her şeye gücü yeten bir tutum' içinde olmayı kibir olarak adlandırmıştır. Fenichel 'Psikanalitik Nevroz Teorisi' adlı çalışmasında, kibirli davranış sergileyen bireylerin derin aşağılık duygularıyla farkına varmadan mücadele ettiğini belirtmektedir. Ona göre kibir, aşağılık ve kıskançlık duygularına karşı savunmacı bir özelliğe sahiptir. Bu savunmacı özelliğini gizli düzeyde tevazu ve alçak gönüllülük olarak ortaya koymaktadır. Önemsiz olduklarından dolayı kendilerini küçümseyen kişilerin ise aslında derinlere yerleşmiş kibirli tutumlarının üstünü örtbas ettiklerini belirterek kibirli davranışların derin boyutlarını anlatmıştır.³¹ Horney, "Birey ve Olgunluk" makalesinde, duygusal olgunluğun iki temel bileşenine dikkat çekmektedir. Bu bağlamda, ilk olarak, bireylerin başkalarını ve kendi dışsal durumlarını katı gerçekliklerinde görmeleri gerektiğini vurgular. İkinci olarak ise, bireylerin kendileri için tam sorumluluk almalarının önemini vurgular. Horney'e göre, nevroz bireyleri bencilleştirir ve algılarını bulanıklaştırır. Böylece, bireyler adil, zeki ve her şeyi anlayan tek kişi oldukları yanılsamasını sürdürerek yüce bir kibir oluştururlar. Bu kibir, gururu korumak adına, başkalarının gözündeki zerreyi fark ederken kendi gözündeki merteği görememe eğilimini besler.³²

Modern psikanaliz kuramında yeni paradigmlar açan ve psikanalitik tedaviyi derinden dönüştüren kuramcılardan olan Bion "Kibir Üzerine" adlı makalesinde, gurur ve kibir arasındaki farkı ortaya koymaya çalışmıştır. Ona göre bireyin insani sınırlarını aşan kibir, potansiyel olarak yaşamsal hatalara neden olan aşırı özgüvenden kaynaklanmaktadır. Bion, klinik ortamdaki kibri, küçümseyici bir tutum olarak tanımlamış ve kibirli bireylerde, saldırganlık ve diğer insanları aşağılama eğiliminin mevcut olduğunu belirtmiştir. Oedipus mitolojisini yeniden yorumlayan Bion, temel suç ve trajediyi cinsellikle değil, gerçeği bilme varsayımından kaynaklanan kibrin sorumluluğuyla ilişkilendirmiştir. Buna ek olarak, hem Oedipus mitinde hem de klinik ortamda, kibir, aptallık ve merak gibi birbirinden farklı görünen unsurların birbirleriyle bağlantılı olduğunu ve bu unsurların bir araya gelmesinin psikolojik bir felakete yol açabileceğini öne sürmüştür. Bazı hastaların çağrışımlarında; merak, kibir ve aptallık üçlüsünün belirgin olduğunu belirten Bion, bu üçlüyü sergileyen hasta, analiste hem gereksiz bir

²⁹ Türkay Demir, "Kibr-i Kebir: Kibarca Kabre İlerleyelim, Boşluk Kalmasın", T24 (Erişim 09 Nisan 2023).

³⁰ Sigmund Freud, *Totem and Taboo* (London: Routledge, 2004), 147.

³¹ Otto Fenichel, *The Psychoanalytic Theory of Neurosis* (New York, US: W. W. Norton & Co., 1945), 473.

³² Karen Horney, "Read - Maturity and the Individual", *American Journal of Psychoanalysis* 7/1 (1947), 85.

merak göstermiş olur hem de kibirli bir şekilde analistin aptal olduğunu düşünür. Ona göre bunun nedeni ise bebeklik döneminde anne ile kurulan nesne ilişkisinin son derece olumsuz bir şekilde gelişmiş olmasıdır.³³

Psikanalist Zimmer, Bion'un psikolojik felaket üçlüsü olan kibir, merak ve aptallık üçlüsüne, dördüncü bir unsur olarak sürpriz unsurunu eklemiştir. Zimmer, bu dörtlünün diğer insanlarla ilişki halinde olmanın yarattığı kaygı ve hayal kırıklığına karşı bir savunma olduğunu söylemektedir.³⁴ Zimmer'in bahsettiği bu durum Sartre'nin "Cehennem diğer insanlardır" sözünü hatırlatmaktadır.³⁵ Zimmer, Bion'dan farklı olarak kibri, büyülenmeci kibir (hubristic arrogance) ve küçümseyici-aşağılayıcı kibir (contemptuous arrogance) olarak sınıflandırmaktadır. Büyülenmeci kibir, bireyin benliğini şişirmeye odaklanırken, aşağılayıcı kibir ise başkalarının değersizleştirilmesine odaklanır. Büyülenmeci kibirde, bilmemenin verdiği acı ve hüsrana, her şeyi bilme ya da bilgi arayışı içinde olma ile savunulur. Küçümseyici kibirde ise bilmemenin acısının hem reddedilmesi hem de bilgi arayışının idealleştirilmesi vardır. Ona göre bu iki kibir türü de tabiatı gereği savunmacı bir karakterdedir ve aynı kişide aynı zamanda birlikte bulunabilir. Her iki kibir çeşidi de insanın cehaletinin acısıyla başa çıkmasının bir yöntemidir.³⁶

Budizm ile psikanaliz arasında bir sentez oluşturan Weber ise kibrin, herkesin içsel olarak hissettiği yaygın şüphenin talihsiz bir sonucu olduğunu ifade eder. Ona göre şüphe gibi kibir de duygusal bağılıktan kaynaklanan zihni bir durumdur. Kibirden kurtulmanın yolu ise bireyin kendi üstünlük varsayımını terk ederek, hayatın akışına ve enerjisine teslim olmasıyla mümkündür. Bu sayede, kibrin gururundan ve şüphenin çıkmazından kurtulmak mümkün olacaktır. Weber, bu hedeflere ulaşmak için iki stratejiyi önerir. İlk olarak, bireyin sadece kendi çıkarlarına değil, tüm duyarlı varlıkların, hayvanlar ve bitkiler de dâhil olmak üzere, iyiliğinin arzulaması gerektiğini savunur. İkinci olarak ise, bireyin benliğini diğer insanlara ve evrene bağlayan bir alçak gönüllülük duygusu geliştirmesi gerektiği tezini ileri sürer.³⁷

Patolojik narsisizm üzerine psikanalitik teorileriyle tanınan ve yaşayan en büyük psikanalitik kuramcı Kernberg de kibri, birçok psikanalitikçi gibi patolojik narsisizm ile ilişkili olarak tanımlamaktadır. O, yaygın kibir belirtileri arasında şunları saymaktadır. "Aşırı benmerkezcilik, şişirilmiş benlik imajlarına karşı meydan okuyan gerçeklerden kaçma, aşırı kıskançlık, açgözlülük, başkalarına karşı sömürücü davranış, dikkat çekecek derecede empati eksikliği, cinsel karışıklık veya madde bağımlılığı yoluyla heyecan aramaya iten can sıkıntısı ve boşluk durumu."³⁸

Başka bir psikanalist olan Ross, hastalarıyla olan deneyimlerinden yola çıkarak, kibrin ortaya çıkmasında yalnızlığın da etkili olduğunu belirtmektedir. O, derinden travma geçirmiş yetişkinlerle yaptığı çalışmalarda kibrin, derin yalnızlıktan kaynaklandığını ifade etmiştir. Çocukluk yaşantısında rahatsız edici duygu durumlarıyla karşı karşıya kalan çocuklar, zamanla temel bir yalnızlık deneyimi yaşarlar. Bu deneyim,

³³ Bion, "On arrogance", 145.

³⁴ Richard B. Zimmer, "Arrogance and Surprise in Psychoanalytic Process", *The Psychoanalytic Quarterly* 82/2 (2013), 398.

³⁵ Jean-Paul Sartre, *No Exit, and Three Other Plays* (New York: Vintage International, 1989), 45.

³⁶ Zimmer, "Arrogance and Surprise in Psychoanalytic Process", 397.

³⁷ Sara L. Weber, "Doubt, Arrogance, and Humility", *Contemporary Psychoanalysis* 42/2 (2006), 218.

³⁸ Otto F. Kernberg, "The Almost Untreatable Narcissistic Patient", *Journal of the American Psychoanalytic Association* 55/2 (2007), 515.

zamanla uyum sağlama ve erken dönemde gelişen kendi kendine yeterlilik duygusu ile ilişkilendirilir. Ancak, bu durum çocukta duygusal olarak mesafeli bir tutumu, bakıcıya karşı "sana ihtiyacım yok" inancını ve bilinçsizce büyükenmeciliği ortaya çıkarabilir.³⁹ Kibri, narsisizmin temel özelliği olarak kabul eden bir diğer psikanalist olan Bursten, "erkeğin erkeği" olarak adlandırdığı narsistik kişilik örgütlenmesinin en üst seviyesi olarak değerlendirir. Bursten, bu narsistik formun daha çok erkeklerde yaygın olduğunu öne sürerek kibri, erkeklerin hadım edilme utancına karşı bir savunma mekanizması olarak ortaya çıktığını ileri sürmektedir.⁴⁰

4. Kibrin Tezahürleri

4.1. Çarpıtılmış Bilgi ve Yetenekler

İnsanlar, genellikle eksik ve yanıltıcı bilgilere sahip olabilirler. Bu tür bilgi eksiklikleri ve yanlış algılar, evrensel olarak her dönemde ve her bireyde bulunabilir. Ancak, bu eksikliklerin ve yanıltıcı algıların derecesi, bireyler arasında ve farklı alanlarda değişkenlik gösterebilir. İnsanlardaki eksik ve hatalı bilgiler, bilişsel yaşamın birçok alanında etkin bir rol oynamaktadır. Bu bilgiler, kişinin bilgi ve yeteneklerini aşırı derecede abartmasıyla birleşerek aşırı güven durumunun ortaya çıkmasına neden olabilir. Çarpıtılmış bilgi ve yeteneklerin veya hatalı bilgilerin oluşmasında pek çok faktör etkili olmaktadır. Duyu ve algı yanılsamaları, bellek hataları ve çarpıtmaları, dikkat problemleri, doğru bilinen yanlışlar, gerçekleri değerlendirmedeki önyargılar, dil ve davranış sürçmeleri, kişinin kendi motivasyonu ile ilgili yanlış varsayımlar, bu faktörlerden bazılarıdır. Biliş, zihinsel aktivite sürecinde dış dünyadan gelen duyuların, nesnelerin ve olayların tanımlanması işlemiyle gerçekleşen algılama süreciyle ilişkilidir. Bu sebeple kibrin algısal temeli olan görsel ve işitsel yanılsamalar hemen hemen herkeste görülebilir. Bu durumlar günlük yaşantıda fiziksel ve psikolojik illüzyon olarak herkesin karşılaşabileceği durumlardır.⁴¹ Örneğin, Ebbinghaus illüzyonunda, aynı boyuttaki iki dairenin birbirine yakın bir şekilde yerleştirildiği durumda, bir dairenin etrafına kendisinden daha büyük, diğer dairenin etrafına ise kendisinden daha küçük daireler yerleştirildiğinde, ortadaki daire, gerçekte aynı büyüklükte olmasına rağmen, konumundan dolayı birinde büyük, diğerinde ise küçük olarak algılanır.⁴² İnsanlar, kendileri için yararlı olan ancak doğru olmayan bilgileri kabullenir veya o andaki motivasyonu algılanan şeyi etkileyebilir. Yine dikkat, bir anda ancak bir veya birkaç öğeyle sınırlıdır. Örneğin, dikkatsizlik körlüğü olarak adlandırılan durumda, çoğu zaman dikkat odağında olmayan çevredeki önemli ve ani değişiklikler dahi gözden kaçabilmektedir.⁴³ Uzun süreli bellekte tutulan bilgilerde, anılarda pek çok yanlışın olduğu bilinmektedir. Yine, yerleşik ve doğru kabul edilen bilgiler bile sonradan edinilen yanlış bilgilerin etkisiyle bozulabilir. Mantıksal düşünme, karar verme, yargılama ve önyargılar üzerinde yapılan araştırmalar çok genel bilişsel sınırlamalara işaret etmektedir. Örneğin, karar alma süreçlerinde, genellikle zihinsel kısa yollar tercih edilir

³⁹ Kathleen Ross, "Arrogance and Aloneness", *Arrogance Developmental, Cultural, and Clinical Realms*, ed. Salman Akhtar - Smolen Ann (New York: Routledge, 2018), 112.

⁴⁰ Ben Bursten, "Some Narcissistic Personality Types", *Essential Papers on Narcissism*, ed. Andrew P. Morrison (New York University Press, 1986), 386-394.

⁴¹ Cowan vd., "Foundations of Arrogance", 4.

⁴² "Ebbinghaus illüzyonu", *Vikipedi*, (17 Nisan 2023).

⁴³ Nelson Cowan, "The Magical Number 4 in Short-Term Memory: A Reconsideration of Mental Storage Capacity", *The Behavioral and brain sciences* 24 (2001), 89.

ve bu kısa yollar yanıltıcı olabilir. Özellikle karmaşık problemlerin basitleştirilmesi için belirli stratejiler kullanılmaktadır. Bireyler, bilişsel olarak kendilerini zorlamamak adına bazı bilgileri göz ardı eder ve diğerlerini ise yokmuş gibi değerlendirir; mevcut bilgileri daha sık kullanma eğiliminde olurlar. Bu yaklaşım, sınırlı bilişsel kapasiteyi, sınırsız sayıdaki bilgileri işlemekten kaçınmak için kullanılır. Ancak, bu tür kestirme yöntemler ciddi hatalara ve yanlışlara neden olabilir.⁴⁴ Bu duruma en güzel örnek, sezgisel olarak insanların uçak kazalarındaki ölümlerin, grip ölümlerinden daha yaygın olduğuna inanmalarıdır. Çünkü uçak kazaları ile ilgili haberler daha yaygındır ve bunlar gündemimizde daha çok yer etmektedir. İşte sezgisel yöntemlere bu şekilde duyulan örtük güven, kişinin yanlış bir bilgiye yersiz şekilde inanmasına neden olur. Bu durumda birey, gerçek kanıtlar ve mantıksal akıl yürütmeler sonucunda elde edilmiş bilgilere sahip biriyle anlaşmazlığa düşebilir. Bu şekilde elde edilmiş hatalı bilgiler, kibirli davranışların ortaya çıkmasına yol açar. Çünkü önceki ifadelerin yanlış olduğu fark edildiğinde, geriye dönüp bu ifadeleri doğru bir şekilde yorumlamak genellikle mümkün olmaz. Bu durum, olası kişiler arası birçok yanlış anlamının temelini oluşturabilir. Hatalı bilgi ve sınırlı beceriler, kibrin ortaya çıkardığı insani durumları oluşturmuş olur.⁴⁵

Bu anlamda kibirli bireyler, bilgi ve becerilerine çok fazla önem verir ve çok fazla güvenirlir. Gerçekçi olmayan iyimserliklere sahip olur, başarıları sadece kendi yeteneklerine bağlarken başarısızlıkları dış güçlere yüklerler. Bu tutumlarının arkasında genellikle mükemmel performansla sahip olmayla ilgili abartılar etkilidir. Kibirli bireyler kendilerine olan aşırı güvenlerinden dolayı iyi olayların gerçekleşmesinde mantıksız bir şekilde yüksek olasılıklar, kötü olayların gerçekleşmesinde ise düşük olasılıklar görürler. Bu sebeple de gerçeklikle bağlarını kaybederler.⁴⁶

4.2. Kendine Aşırı Güvenme ve Diğerini Görmezden Gelme

Yapılan çalışmalar aşırı güvenin savaşlarla, büyük davalarla, girişimci başarısızlıkları ve büyük ekonomik kayıplarla sonuçlandığını ortaya koymuştur.⁴⁷ Aşırı güven kişinin gerçek yeteneğini, performansını ve başarısını olduğundan fazla göstermesi durumudur. Bir başka ifade ile kişinin kendisiyle ilgili abartılı tahminlerde bulunmasıdır. Örneğin on soruluk bir testte öğrencinin sekizini doğru yanıtladığını ısrarla iddia ederken aslında sadece üçünü doğru yanıtlamış olması kişinin kendisine olan aşırı güvenini ifade etmektedir. Aşırı güvenin ikinci çeşidi, kişinin kendisinin diğer insanlardan daha iyi olduğuna inanması ve onları ciddiye almamasıdır. İnsanların çoğunun, kendilerini ortalamanın üzerinde değerlendirmesi bu durumu örneklemektedir. Aşırı güvenin üçüncü çeşidi ise kişinin sahip olduğu inançlarının doğruluğuna ilişkin aşırı kesinliktir.⁴⁸

Kişinin, kalıplaşmış bilgileriyle çelişen yeni bilgilerle karşılaşmasına direnç göstermesinin nedenleri arasında bilişsel, toplumsal ve motivasyonel etmenler etkili olabilir. İnsanların bilişsel olarak herhangi bir şeye karar vermelerinin bir maliyeti vardır. İnsanlar ilk izlenimlerini oluşturduktan sonra izlenimlerini değiştirmek yerine onu

⁴⁴ Çiğdem Kağıtçıbaşı - Zeynep Cemalcılar, *Dünden Bugüne İnsan ve İnsanlar Sosyal Psikolojiye Giriş* (Evrım Yayınevi, 2014), 116.

⁴⁵ Cowan vd., "Foundations of Arrogance", 5.

⁴⁶ Picone vd., "The Origin of Failure", 450.

⁴⁷ Dominic D. P. Johnson, *Overconfidence and War: The Havoc and Glory of Positive Illusions* (Massachusetts: Harvard University Press, 2004), 6; Ulrike Malmendier - Geoffrey Tate, "CEO Overconfidence and Corporate Investment", *The Journal of Finance* 60/6 (2005), 278.

⁴⁸ Don Moore - Paul J Healy, "The Trouble With Overconfidence", *Psychological Review* 115/2 (2008), 510.

koruma refleksi geliştirirler. Çünkü birey, sahip olduğu bilgilerin düşündüğünden farklı olduğunu öğrendiğinde bu durum kendi değerlendirmesini değiştirebilir, bu da bilgi eksikliği nedeniyle kendisini bilgisiz veya güvensiz hissetmesine yol açabilir.⁴⁹

Yeni bir bilgiye direnmenin örneği olarak Flanagan ve Beltzner'in yürüttüğü algısal illüzyon deneyinde, katılımcılara eşit ağırlıkta ancak boyutları farklı iki nesne verilerek boyut-ağırlık illüzyonu incelenmiştir. Katılımcılar, küçük olan nesnenin daha ağır olduğuna yönelik yanılgıya sahip olmuşlardır. Deneyde kullanılan kuvvet sensörleri, katılımcıların küçük nesneyi kaldırırken daha fazla kuvvet uyguladıklarını ve büyük nesneyi kaldırırken daha az kuvvet uyguladıklarını göstermiştir. Ancak, birkaç deneme sonrasında katılımcılar, her iki nesneyi kaldırmak için benzer miktarda kuvvet uygulama eğilimine girmişlerdir. Yapılan eğitim sürecine rağmen, ağırlık algısıyla ölçülen boyut-ağırlık illüzyonunun değişmediği gözlemlenmiştir. Daha az ağırlığın, deney öncesi ve sonrasında hala ağır olarak algılandığı ve eğitimden etkilenmediği tespit edilmiştir. Bu sonuçlar, otomatik motor sisteminin öğrenmesine rağmen, bilinçli sözel sistemin bu öğrenmeye karşı direnç gösterdiğini ve görevin ilk yorumunun devam ettiğini öne sürmektedir.⁵⁰

Pronin'un araştırması, insanların başkalarının bakış açılarını dikkate almadıklarını gösteren bulgulara ulaşmıştır. Bu bağlamda; bireyler arasında, bakış açılarını dikkate almadaki bireysel farklılıklar da tespit edilmiştir. Bireylerin başkalarının bakış açılarını dikkate almamalarının nedeni ise yeterli bilişsel beceriye ve motivasyona sahip olmamalarından kaynaklanmaktadır.⁵¹ Yine yaygın doğrulama önyargısına göre insanlar kendi görüşünü destekleyen kanıtlara, karşıt kanıtlardan daha çok öncelik vermektedir. İnsanlar bilgi ararken mevcut inançlarını destekleyecek şekilde aramalar, yorumlamalar ve hatırlamalar yapmaktadır. Bilişsel önyargı olarak da adlandırılan bu duruma göre kişiler belirli bir konuda birçok bilgiyle karşılaştıklarında doğrulama önyargısı nedeniyle sadece kendi inançlarını doğrulayan bilgileri seçer ve onları hatırlarlar. Doğrulama önyargısı bireyin yaşamının birçok yerinde düşünme ve karar verme süreçlerini etkilemektedir.⁵²

Akıl yürütme araştırmaları, insanların kendilerini diğer insanlardan daha az önyargılı gördüklerini ortaya koymaktadır. Bu araştırmalar, insanların başkalarının argümanlarını değerlendirirken kendi argümanlarına göre daha katı kriterler kullandıklarını göstermektedir. Seçici tembellik olarak adlandırılan bu çalışmada katılımcılardan bir akıl yürütme problemine cevap olarak bir çok argüman üretmeleri istenmiştir. Daha sonra ise aynı problem hakkında diğer insanların argümanlarının değerlendirilmesi istenmiştir. Çalışmaya katılanlara fark ettirilmeden denemelerden birinde kendi argümanları başkasının argümanıymış gibi sunulmuştur. Başkasının argümanını değerlendirdiklerini düşünen katılımcıların yarsından fazlası aslında kendi argümanını reddetmiştir. Dahası katılımcıların kendi argümanlarını geçersiz bulma olasılıklarının geçerli bulma olasılığından daha fazla olduğu sonucu da ortaya çıkmıştır.

⁴⁹ Cowan vd., "Foundations of Arrogance", 4.

⁵⁰ J. R. Flanagan - M. A. Beltzner, "Independence of Perceptual and Sensorimotor Predictions in the Size-Weight Illusion", *Nature Neuroscience* 3/7 (2000), 739.

⁵¹ Emily Pronin, "How We See Ourselves and How We See Others", *Science* 320/5880 (2008), 1179.

⁵² P. C. Wason, "On the Failure to Eliminate Hypotheses in a Conceptual Task", *Quarterly Journal of Experimental Psychology* 12/3 (1960), 133.

Bu durum insanların kendilerinden çok başkalarının argümanlarının aşırı eleştirmede sahip oldukları önyargıları göstermektedir.⁵³

Kibirli bireyler kendi bilgilerinin doğruluğuna yüksek oranda inandıklarından bu durum onların yanlış hesaplamalar yapmalarına neden olur. Onlar sahip oldukları bilgi ve içgörülerin gerçekte olduğundan çok daha fazla doğru olduğunu düşünürler. Kendi yanıtlarının doğruluğuna, kesinliğine yersiz bir şekilde inanırlar ve yanlış yapma ihtimallerini reddetme eğiliminde olurlar.⁵⁴

4.3. Diğerlerinden Üstün Olma İnancı

İnsan kendi bakış açısıyla ilgili doğrudan bilgilere sahiptir ancak zihinsel işlemlerden dolayı başkasının bakış açısı için aynı şeyi söylemek zordur. İnsanlardaki bu bilişsel durum, aşırı benmerkezci bir bakış açısının gelişmesine neden olmaktadır. Bu sebeple insanlar kendi emeklerini, yeteneklerini veya yaşamış olduğu sıkıntıları başkalarının yaşadıklarıyla kıyaslayarak abartmaktadır.⁵⁵ Bireylerin bu gibi abartılı ve üstünlük ifadeleri onların sevilmemesine neden olmaktadır.⁵⁶

Bireylerdeki üstünlük hissi kibirli tutumlarıyla ilişkilidir. Başkan, Başbakan, CEO, gibi güçlü pozisyonlarda bulunan kişiler üzerinde yapılan araştırmalarda bu kişilerin sözlü söylemleri incelenerek kibir sendromunun kriterleri tespit edilmeye çalışılmıştır. Buna göre güç ve ihtişam arama, toplumsal imaj sahibi olma kaygısı, Mesih gibi konuşma, kendi görüşleriyle örtüşenlerle özdeşleşme, ben veya biz gibi ifadeleriyle konuşma, aşırı özgüven, başkalarının tavsiye ve eleştirilerini küçümseme, abartılı kendine inanç, diğer insanların yargısına karşı sorumlu olmama, haklı olacağına dair sarsılmaz inanç, gerçeklikle ilişkinin kaybedilmesi, huzursuzluk ve pervasızlık, dürtüsellik ve aşırı özgüven nedeniyle ayrıntıları göz ardı etmenin neden olduğu aksilikler gibi bir dizi kriter ortaya çıkmıştır.⁵⁷

Kibrin temel itici unsurlarından olan üstünlük inancı, kibirli bireyin doğru olana sahip olduğu varsayımından ortaya çıkan aşırı kesinlik inancıyla ilişkilidir. Bu kesinlik inancıyla birlikte kibirli birey aşırı derecede gururludur. Fischer'ın aşırı güven sendromuyla ilgili gerçekleştirdiği deneysel çalışmada, katılımcılardan herhangi bir görevi nasıl yerine getireceklerini tahmin etmeleri istenmiş ve bu tahminler gerçek performanslarıyla karşılaştırılmıştır. Bu deneysel ortamda, katılımcıların kendi performanslarını diğer katılımcılara kıyasla aşırı abarttıkları ve kendi üstünlüklerini vurguladıkları sonuçlarına ulaşılmıştır. Fischer, bu sonuçla birlikte katılımcıların kendi inançlarında aşırı derecede kesin olduklarını ve kendi yeteneklerini abarttıklarını ortaya çıkarmıştır.⁵⁸

Kibirli bireyler kendilerine yüksek derecede güven duyar, gerçekçi olmayan iyimserlik gösterir, bilgi ve becerilerini abartırlar. Mevcut başarılarını sadece kendi

⁵³ Emmanuel Trouche vd., "The Selective Laziness of Reasoning", *Cognitive Science* 40/8 (2016), 2128.

⁵⁴ Picone vd., "The Origin of Failure", 450.

⁵⁵ Cowan vd., "Foundations of Arrogance", 8.

⁵⁶ Carolien Van Damme vd., "Why Self-Enhancement Provokes Dislike: The Hubris Hypothesis and the Aversiveness of Explicit Self-Superiority Claims", *Self and Identity* 15/2 (2016), 174.

⁵⁷ Angela L. Carey vd., "Narcissism and the Use of Personal Pronouns Revisited.", *Journal of Personality and Social Psychology* 109/3 (2015), 8.

⁵⁸ Gregory W. Fischer, "Scoring-Rule Feedback and the Overconfidence Syndrome in Subjective Probability Forecasting", *Organizational Behavior and Human Performance* 29/3 (1982), 365.

becerileri ile ilişkilendirir, başarısızlıkları ise kendi dışındaki güçlere atfederler. Kibirli bireylerin bu önyargıları genellikle mükemmel sonuçlara ulaşmanın abartılmasıyla ilgilidir.⁵⁹ Bu bireyler sahip oldukları üstünlük duygularından dolayı iyi durumların gerçekleşmesine rasyonel olmayan bir şekilde çok yüksek ihtimaller verirken, olumsuz olayların gerçekleşmesine de çok düşük ihtimaller verirler. Yine, gerçeklikle bağlantılarını kaybettiklerinde olayları kontrol edebildiklerine inanır ve bu durum "kontrol yanılsaması" olarak adlandırılır. Bu yanılsamada, bireylerin olayları tahmin etme yeteneklerine dair abartılı bir güvenleri bulunmaktadır.⁶⁰

Kibirli bireyler, kendi performanslarının diğer bireylerden daha iyi ve verimli olduğuna dair kalıp inançlara sahiptirler. Bu durum kibirli bireyleri kendilerinden gurur duymaya iter. Bundan dolayı kendilerine aşırı güvenir, kendilerini toplumdan üstün görür ve toplum önüne çıkmaya çok hevesli olur, diğer insanları küçümser ve onların katkılarını görmezden gelirler.⁶¹ Kibirli bireyler, aşırı gururlarından dolayı başarılarının rakipleri tarafından tam anlamıyla tanınmasına ihtiyaç duyar ve aynı zamanda başkalarına karşı yüksek düzeyde düşmanlık duygularına sahip olurlar.⁶²

4.4. Başkalarını Aşağılama ve Küçümseme

Kibirli bireylerde görülen üstünlük inancı ve varsayımı beraberinde diğer insanların haksız yere aşağılanmasına ve küçümsemesine yol açar. DSM-V kriterlerinde narsisizm kişilik bozukluğu kriterleri arasında yer alan 6. kriter "kişilerarası olarak sömürücüdür yani kendi çıkarlarına ulaşmak için başkalarından yararlanır", 7. kriter "empatiden yoksundur ve başkalarının duygu ve ihtiyaçlarını tanımaya veya bunlarla özdeşleşmeye isteksizdir" 8. Kriter "sıklıkla başkalarını kıskanır veya başkalarının kendisini kıskandığına inanır" gibi belirtiler kibirli bireylerin başkalarına yönelik tutumlarını göstermesi açısından anlamlıdır.⁶³

Kibirli kişinin kendisini daha mükemmel bir insan olarak algılaması onun başkalarıyla olan ilişkisini şekillendirir. O, kendisini başkalarından üstün gördüğü için hem başkalarının kendisine sunacakları bir şeylerinin olacağına hem de başkalarının onun hayatını zenginleştireceğine yönelik yetenekleri olduğuna inanmaz. Başkalarının görüş ve düşünceleri ona göre önemsiz olduğu için onu ilgilendirmez ve onlara küçümseyici davranır. Aslında başkaları, onun sahip olduğu mükemmellikten dolayı ona özel bir saygı borçludurlar. Kibirli kişiler hemcinsleriyle ya ilişki kurmaz ya da bir ilişki mecburiyeti varsa bu hiyerarşik ve karşılıklı olmayan bir ilişki olur. Bu ilişkinin en belirgin özelliği de gerçek dostluğun ana unsuru olan karşılıklı zenginleşmenin mevcut olmamasıdır. Kibirli bir karakter özelliğidir ve davranışsal bileşene de sahiptir. Kibirli kişi tanımlanan inanç ve tutumlara göre hareket eder. Diğer insanlarla ilişkilerinde karşılıklılık olmaz ve hemcinslerini küçümser ve onlardan kendisine saygı göstermelerini bekler. Başkalarının

⁵⁹ Leigh Thompson - Reid Hastie, "Social Perception in Negotiation", *Organizational Behavior and Human Decision Processes* 47/1 (1990), 103.

⁶⁰ Ellen J. Langer, "The Illusion of Control", *Journal of Personality and Social Psychology* 32 (1975), 319.

⁶¹ David Owen - Jonathan Davidson, "Hubris syndrome: An acquired personality disorder? A study of US Presidents and UK Prime Ministers over the last 100 years", *Brain* 132/5 (2009), 1401.

⁶² Picone vd., "The Origin of Failure", 450.

⁶³ American Psychiatric Associationc, *Diagnostic And Statistical Manual Of Mental Disorders* (Washington, DC: American Psychiatric Publishing, 2013), 669-670

ona sunacakları hiçbir şeyi olmadığına dair inanç, kibirli ve küçümseyen davranışlarda kendisini gösterir.⁶⁴

Kibirli bireylerin, genellikle insanlara kötü ve kaba davranması, onların görüşlerini küçümsemesi ve reddetmesi, onlar için olumsuz sonuçlar doğurabilir. Öncelikle bu durum onların gerçek dostluklar kurmasına ve bu arkadaşlıkları devam ettirmesinin önünde bir engel oluşturur. Çünkü kibirli insanların tutumları karşılıklı ilişkisini ve karşılıklı ilişkilerin zenginleşmesini engelleyen tutumlardır. Karşılıklı ilişkilerde olan başkasını önemsemek, bizi önemseyen ve hayatımızı paylaşacak birine sahip olmak, insanları küçümseyen ve anları aşağılayanla mümkün olacak bir şey değildir. Bu durum kibirli insanların sağlıklı ilişki kuramayacakları ya da kendilerine uygun arkadaş bulamayacakları anlamına gelmez. Onlar kendilerine denk gördükleri kişilerle iyi ilişkiler kurabilirler.⁶⁵ Fakat kibirli bireylerin sağlıklı ilişki kurabileceği bir arkadaş bulması ve bunu sürdürmesi normalde olduğundan daha zordur. Öznel iyi oluş için önemli unsurlardan olan sağlıklı sosyal ilişki kurmak ya da gerçek dostluklar oluşturmak kibirli bir tutum için oldukça zordur.⁶⁶

5. Kibrin Sosyal ve Kültürel Bağlamı

Kibir psikolojik bir olgu olduğu kadar bireyler arası ilişkilerle ilgili olması bakımından da sosyolojik bir olgudur. Bununla birlikte kibrin cinsiyet, etnik köken, kültür, din ve sosyo ekonomik faktörlerle de ilişkisi vardır. Pek çok yazar kibrin erkeksi, alçak gönüllülüğün ise kadınsı bir tutum olduğunu ifade etmiştir. Kibir, genellikle erkeklere veya erkeksi tutumları olan kadınlara yüklenen cinsiyetlendirilmiş bir kavram olarak kabul edilir. Daha çok güçle ilişkilendirilen kibir, kadınlarda kibirle ilgili özellikler ortaya çıktığı durumlarda bile genellikle kibir olarak adlandırılmaz.⁶⁷ Örneğin De Beauvoir, en vasat erkeğin bile kendisini bir kadının yanında yarı Tanrı olarak gördüğünü belirtirken⁶⁸ Vaknin narsistlerin çoğunun erkek olduğunu ifade etmektedir.⁶⁹ Psikiyatri tarihinin en radikal isimlerinden olarak kabul gören Reich ise kibri, fallik-narsist kişiliğin bir karakteri olarak görür ve ona göre bu karakterin yüz hatları erkeksi yüz hatlarına sahiptir.⁷⁰

Kültürel bağlamda genel olarak Asyalıların özellikle Avrupalılara göre kibirli olmadıkları veya daha az kibirli oldukları ile ilgili genel bir kanaat vardır. Örneğin Japonlar geleneklerine atıfta bulunarak, karşılarındaki kişiye saygınlık ve tevazu göstererek itaatkâr bir duruş sergilerler.⁷¹ Yine bir başka Asyalı toplum olan Hintliler, sosyal ilişkilerde kibir yerine mütevazı bir duruş sergileme eğilimindedirler.⁷² Hindistan ve Japonya toplumlarındaki kibirden uzak mütevazı durum bireylerin benlik yapılarına

⁶⁴ Valerie Tiberius - John D. Walker, "Arrogance", *American Philosophical Quarterly* 35/4 (1998), 382.

⁶⁵ Tiberius - Walker, "Arrogance", 386.

⁶⁶ Dana S. Dunn vd., *Psikoloji ve Çağdaş Yaşam İnsan Uyumu*, çev. Kolektif (Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık, 2016), 20.

⁶⁷ Shah, "Arrogance in Text and in Context", 81.

⁶⁸ Simone De Beauvoir, *The Second Sex*, çev. Constance Borde - Sheila Malovany-Chevallier (New York: Vintage, 2011), 33.

⁶⁹ Sam Vaknin, *Narcissistic Personality Disorder (NPD): The Facts*, ed. Lidija Rangelovska (Narcissus Publications, 2013), 37.

⁷⁰ Wilhelm Reich, *Character Analysis*, çev. Vincent Carfagno (New York: Farrar, Straus and Giroux, 1980), 217.

⁷¹ Steven J. Heine vd., "Is There a Universal Need for Positive Self-Regard?", *Psychological Review* 106/4 (1999), 773.

⁷² Shah, "Arrogance in Text and in Context", 81.

yansımıştır. Bu bölgelerde yapılan psikanalitik çalışmalarda ‘biz-benlik’ veya ‘ailesel benlik’ kavramı geliştirilmiştir. Özellikle Avrupa ve Kuzey Amerika kültürlerinde bireysel benliğin hâkim olduğu, geri kalan dünyanın büyük kısmında ise toplumsal benliğin daha çok görüldüğü tespit edilmiştir.⁷³

Batı toplumlarında ise özellikle yirminci yüzyılın ikinci yarısından itibaren narsistik kişilik bozukluğu yükselişe geçmiştir. Modern batılı yaşam tarzı, ortaya çıkan yeni medya araçları bu durumda etkili olmuştur.⁷⁴ Modern yaşam eskinin gerilemesini ve birçok alanda yeniliklerin ortaya çıkmasını doğurmuştur. Dini değerlere bağlılığın yaygın şekilde gerilemesi ile ahlak, hoşgörü ve tevazu gibi değerlerde önemini yitirmiştir. Örneğin Rostboll 2005 yılında Danimarka’da bir gazetede İslam peygamberi Muhammed’i tasvir eden ve Müslümanları inciten bir dizi karikatürlerin yayınlanmasıyla ilgili olarak Aydınlanma çağıının ortaya çıkardığı Batılı liberal özerkliği ve kendini ifade özgürlüğü gibi değerlerin, aynı değerleri paylaşmayan toplumlara ve kültürlerle karşı kibire yol açtığını ifade etmiştir.⁷⁵ Davies vd. ise Batı toplumlarında olan ırkçılık, kibir ve üstünlük anlayışının, ‘öteki’ni barbar ve insanlık dışı olarak görme eğiliminin, antik Yunan uygarlığından, Avrupa sömürgeciliğinden ve yirminci yüzyılın kazanımlarından kaynaklandığını belirtmiştir.⁷⁶

Diğer yandan dinin de kibir kaynağı olduğuna dair çalışmalar yapılmıştır. Zingrone “Dini Düşüncenin Kibri: Bilgi Dini Öldürür”, ve Hitchens “Tanrı Büyük Değildir: Din Her Şeyin Zehridir” adlı çalışmasında İslam ve Hristiyanlık dâhil tüm dinlerin kibirli bir tutuma sahip olduklarını belirtmiştir.⁷⁷ Freud, “Musa ve Tek Tanrıcılık” adlı eserinde antik dünyada dini hoşgörüsüzlüğün olmadığını fakat tek tanrılı dinlerin ortaya çıkmasıyla birlikte dini hoşgörüsüzlüğün ortaya çıktığını ifade etmiştir. Freud ayrıca Yahudilerin kendilerini Tanrının seçkin evlatları olduklarıyla ilgili inancının da kibir olduğunu ve bu inanca nasıl sahip olduklarını sorgulamaktadır.⁷⁸ Kirsch “Tanrı Tanrılara Karşı: Tek Tanrıcılık ve Çok Tanrıcılık Arasındaki Savaşın Tarihi” adlı çalışmasında kibir ve tek tanrıcılık arasında bir bağlantı olduğunu, tek tanrıcılığın ise vahşi fanatizme neden olduğunu ve bu durumun da dini hoşgörüsüzlüğe yol açtığını belirtmektedir. Ona göre, bu dini hoşgörüsüzlüğün kaynağı, tek gerçek Tanrı’ya ibadet etmeyen herkesin kâfir olduğu şeklindeki korkutucu inancın dinler tarafından inananlarına aşılmasıdır. Bu perspektife göre, tek tanrıcılık kendi değer sistemini aşırı derecede abartan ve önemseyen bir kibri doğurduğu gibi diğer dinlerin varlıklarını tehdit eden bir yok etme arzusunu da beraberinde getirir. Kirsch, tek tanrılı dinlerin bu özelliklerinden dolayı çok

⁷³ Alan Roland, *Journeys to Foreign Selves: Asians and Asian Americans in a Global Era* (New Delhi: Oxford University Press, 2011), 58.

⁷⁴ Jean M. Twenge - W. Keith Campbell, *The Narcissism Epidemic: Living in the Age of Entitlement* (New York: Free Press, 2009), 1.

⁷⁵ Christian F. Rostbøll, “Autonomy, Respect, and Arrogance in the Danish Cartoon Controversy”, *Political Theory* 37/5 (2009), 628.

⁷⁶ Merryl Wyn Davies vd., *Barbaric Others: A Manifesto on Western Racism* (London: Pluto Press, 1993), 38.

⁷⁷ William A. Zingrone, *The Arrogance of Religious Thought: Information Kills Religion* (Wallingford: Lulu Publishing Services, 2016), 74; Christopher Hitchens, *God Is Not Great: How Religion Poisons Everything* (New York Boston: Twelve, 2009), 81.

⁷⁸ Sigmund Freud, *Musa ve Tektanrılı Din*, çev. Oya Kasap (İstanbul: Say Yayınları, 2012), 51.

tanrılı dinler kadar dini inanç ve uygulamalara açık fikirli ve rahat bir yaklaşıma sahip olmadığını öne sürmüştür.⁷⁹

Millon vd ise “Modern Yaşamda Kişilik Bozuklukları” adlı çalışmalarında patolojik narsisizmi ekonomik durumlarla ilişkilendirmektedir. Ona göre, insanlar Maslow'un ihtiyaçlar hiyerarşisi piramidindeki üst ihtiyaçlara ulaştıkça hak sahibi olma duygularının arttığını ve bu durumun narsisistik eğilimlerin artmasına yol açtığını ifade etmektedir. O, temel güvenlik basamağında kalan ve temel ihtiyaçlarını giderme konusunda uğraşı içinde olan insanların kibirli olamayacağını belirtmektedir. Temel uğraşısı açlığını gidermek olan ve sürekli insanlardan bir şeyler istemek zorunda olan dilencilerin kibirli olmasının düşünülmemesi gerektiğini ifade etmektedir. Bu sebeplerden dolayı insanın kendisini gerçekleştirebilmesinin önündeki büyük engellerden birisinin patolojik narsist eğilimler olduğunu söylemektedir. Hukuk, tıp, bilim dalları gibi saygın mesleklerde çalışan kişilerde veya spor, eğlence, siyaset gibi alanlarda ünlü olan bireylerde patolojik narsisizmin görülme sıklığının daha yüksek olduğu tespit edilmiştir.⁸⁰

Owen ve Davidson, “Kibir Sendromu: Edinilmiş Bir Kişilik Bozukluğu Mu? Son 100 Yıldaki ABD Başkanları ve Birleşik Krallık Başbakanları Üzerine Bir Çalışma” adlı araştırmada 1901 ile 2008 yılları arasındaki ABD başkanları ile İngiltere başbakanlarının geçmişlerini incelemiş ve bu ülke yöneticilerinin çoğunun aşırı gurur, aşırı özgüven ve başkalarını küçümseme gibi kibrin temel tezahürleri olan özelliklerin bu yöneticilerde olduğu sonucuna varmıştır.⁸¹ İş dünyasındaki CEO'lar ve diğer yöneticiler üzerinde gerçekleştirilecek benzer bir çalışma, kibir belirtilerine işaret eden birçok özelliğin bu kesimde de gözlemleneceğini öne sürmektedir.⁸²

Sonuç

Bir kişilik bozukluğu olan narsisizmin önemli belirtileri arasında yer alan kibrin psikolojik ve sosyolojik bağlamları vardır. Modern zamanların kişilik yapılanması olarak ortaya çıkan narsisizmin kökeni bir Yunan mitolojisinde geçen ve sudaki yansımasını gören ve yansımasına âşık olan ve yaşamını bu aşkına adayan Narkissos'dan gelmektedir.⁸³ Narsisizm kişilik bozukluğunun tanı kriterleri içinde yer alan kişinin özel, biricik olduğuna ve yalnızca kendisi tarafından anlaşılabileceğine dair inancının olması, kendi çıkarlarından başkasını düşünmemesi, başkalarını ancak kendi çıkarlarına ulaşmak için sömürü amaçlı dikkate değer görmesi, başkalarını kıskanması ve başkalarının kendisini kıskandığına inanması gibi kriterler kibirli bireylerin temel özellikleri arasındadır. Narsisizmin anlaşılmasında en büyük katkısı psikanalitik kuramcılar vermiştir. Bu anlamda kibir üzerine yapılan çalışmaların daha çok psikanalitik çevrede yapıldığı görülmektedir.

Psikanalitik kuram, kibri, patolojik narsisizmin en belirgin özelliklerinden biri olarak sayar. Bu teoride kibir, genellikle bireyin benliğini savunacak bir enstrüman olarak ele alınır. Kibrin temeli, aşağılık ve kıskançlık duygularına karşı bir savunma mekanizmasıdır.

⁷⁹ Jonathan Kirsch, *God Against The Gods: The History of the War Between Monotheism and Polytheism* (New York: Penguin Books, 2005), 2.

⁸⁰ Theodore Millon vd., *Personality Disorders in Modern Life* (Hoboken, N.J: Wiley, 2004), 333.

⁸¹ Owen - Davidson, “Hubris syndrome”, 1397.

⁸² Shah, “Arrogance in Text and in Context”, 83.

⁸³ Emet Gürel - Canan Muter, “Psikomitolojik Terimler: Psikoloji Literatüründe Mitolojinin Kullanılması”, *Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi* 1 (2007), 554.

Bu duygularla baş etmek için, kibirli bireyler diğer insanlardan nefret etme, onları yok etme arzusu ve üstünlük kurma eğilimindedirler. Kibir, aşırı güven duygusuyla birleşerek, bireyin ölümcül hatalar yapmasına neden olabileceği gibi, diğer insanları küçümseme, değersizleştirme ve kendi benliğini şişirme gibi sonuçlara da yol açabilir. Bu durum, genellikle yaşamın doğal bir parçası olan şüphenin talihsiz ve yaygın bir sonucudur. Kibirli bireyler, bu tür düşünsel ve davranışsal özelliklerin yanı sıra, diğer insanlardan üstün olma inancına sahiptirler.

Üstünlük inancı kibirli bireyin doğru olanın kendisinde olduğuyla ilgili kesin inancıyla ilişkilidir. Bu kesin inanç beraberinde aşırı derecede gururu da getirmektedir. Kibirli bireyler, kesin doğrulara sahip olmanın üstünlüğüne sahip oldukları gibi diğer bireyleri aşağılama ve küçümseme tutumlarına da sahiptirler. Bu durum sahip olunan üstünlük inancıyla birlikte ortaya çıkar. O mükemmeldir ve bundan dolayı başkalarının kendisine sunacakları bir zenginlikleri yoktur. Hatta diğer insanlar, onların sahip oldukları mükemmellikten dolayı özel bir saygı göstermelidirler. Kibirli bireylerin kendilerine yönelik aşırı güvenleri vardır. Araştırmalar aşırı güvenin büyük insani felaketlere yol açtığını göstermiştir.

Yapılan literatür araştırmasında, narsisizm üzerine birçok çalışmanın yapıldığı ancak narsistik kişiliğin en belirgin özelliği olan kibir üzerine psikolojik perspektiften yapılmış bir çalışmanın olmadığı gözlenmiştir. Kibir üzerine yapılan çalışmaların genelde dini bir perspektife sahip olduğu görülmüştür. Bu anlamda kibirle ilgili psikolojik bakış açısıyla yapılacak çalışmaların artırılmasının alana büyük katkı sağlayacağı açıktır.

Kaynakça

- Akhtar, Salman. "The Realm of Arrogance". *Arrogance: Developmental, Cultural, and Clinical Realms*. ed. Salman Akhtar. London: Routledge, 2018.
- APA, American Psychological Association. "APA PsycNet Home Page". Erişim 02 Nisan 2023. <https://psycnet.apa.org/home>
- Baselice, Kathryn Ann - Thomson, J. Anderson. "An Evolutionary Hypothesis on Arrogance". *Arrogance: Developmental, Cultural, and Clinical Realms*. ed. Shah Dhwani. 26. London: Routledge, 2018.
- Beauvoir, Simone De. *The Second Sex*. çev. Constance Borde - Sheila Malovany-Chevallier. New York: Vintage, 1st edition., 2011.
- Bion, R. "On arrogance". *International Journal of Psycho-Analysis* 39 (1958), 144-146.
- Bursten, Ben. "Some Narcissistic Personality Types". *Essential Papers on Narcissism*. ed. Andrew P. Morrison. New York University Press, 1986.
- Carey, Angela L. vd. "Narcissism and the Use of Personal Pronouns Revisited." *Journal of Personality and Social Psychology* 109/3 (2015), 1-15. <https://doi.org/10.1037/pspp0000029>
- Cowan, Nelson vd. "Foundations of Arrogance: A Broad Survey and Framework for Research". *Review of General Psychology* 23/4 (2019), 1-20. <https://doi.org/10.1177/1089268019877138>
- Cowan, Nelson. "The Magical Number 4 in Short-Term Memory: A Reconsideration of Mental Storage Capacity". *The Behavioral and brain sciences* 24 (2001), 87-114. <https://doi.org/10.1017/S0140525X01003922>
- Çağrı, Mustafa. "Kibir". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 25/562. Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı, 2002.
- Davies, Merryl Wyn vd. *Barbaric Others: A Manifesto on Western Racism*. London: Pluto Press, 1993.

- Demir, Turkey. "Kibr-i Kebir: Kibarca Kabre İlerleyelim, Boşluk Kalmasın". T24. Erişim 09 Nisan 2023. <https://t24.com.tr/yazarlar/turkey-demir/kibr-i-kebir-kibarca-kabre-ilerleyelim-bosluk-kalmasin,17572>
- Dhwani, Shah. "Arrogance in Countertransference". *Arrogance: Developmental, Cultural, and Clinical Realms*. ed. Salman Akhtar. London: Routledge, 2018.
- Dictionary Cambridge. "Arrogance". 29 Mart 2023. Erişim 01 Nisan 2023. <https://dictionary.cambridge.org/tr/s%C3%B6zl%C3%BCk/ingilizce/arrogance>
- Dunn, Dana S. vd. *Psikoloji ve Çağdaş Yaşam İnsan Uyumu*. çev. Kolektif. Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık, 2016.
- Emet Gürel - Canan Muter, "Psikomitolojik Terimler: Psikoloji Literatüründe Mitolojinin Kullanılması", *Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi* 7/1 (2007),
- Fenichel, Otto. *The Psychoanalytic Theory of Neurosis*. New York, US: W. W. Norton & Co., 1945.
- Fischer, Gregory W. "Scoring-Rule Feedback and the Overconfidence Syndrome in Subjective Probability Forecasting". *Organizational Behavior and Human Performance* 29/3 (1982), 352-369. [https://doi.org/10.1016/0030-5073\(82\)90250-1](https://doi.org/10.1016/0030-5073(82)90250-1)
- Flanagan, J. R. - Beltzner, M. A. "Independence of Perceptual and Sensorimotor Predictions in the Size-Weight Illusion". *Nature Neuroscience* 3/7 (2000), 737-741. <https://doi.org/10.1038/76701>
- Freud, Sigmund. *Musa ve Tektanrılı Din*. çev. Oya Kasap. İstanbul: Say Yayınları, 2012.
- Freud, Sigmund. *Totem and Taboo*. London: Routledge, 2004.
- Güngör, Muhammed. "Hristiyanlıkta Yedi Ölümcül Günah". *Dini Araştırmalar* 17/45 (2014), 36-59. <https://doi.org/10.15745/da.76332>
- Heine, Steven J. vd. "Is There a Universal Need for Positive Self-Regard?" *Psychological Review* 106/4 (1999), 766-794. <https://doi.org/10.1037/0033-295X.106.4.766>
- Hitchens, Christopher. *God Is Not Great: How Religion Poisons Everything*. New York Boston: Twelve, 2009.
- Horney, Karen. "Read - Maturity and the Individual". *American Journal of Psychoanalysis* 7/1 (1947), 85-87.
- Hotchkiss, Sandy. *Why Is It Always About You? : The Seven Deadly Sins of Narcissism*. Free Press, 38025th edition., 2003.
- Johnson, Dominic D. P. *Overconfidence and War: The Havoc and Glory of Positive Illusions*. Massachusetts: Harvard University Press, 2004. <https://doi.org/10.2307/j.ctvk12rcg>
- Çağrı, Mustafa. "Kibir". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 25/562. Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı, 2002.
- Çoklar, Işıl. *Kişilik Özellikleri İle Bağışlama Eğilimi Arasındaki İlişkinin İntikam Güdüsü Ve Adalet Duyarlılık Temelinde İncelenmesi*. Ankara: Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 2014.
- Güngör, Muhammed. "Hristiyanlıkta Yedi Ölümcül Günah". *Dini Araştırmalar* 17/45 (2014), 36-59. <https://doi.org/10.15745/da.76332>
- Gürel, Emet - Muter, Canan. "Psikomitolojik Terimler: Psikoloji Literatüründe Mitolojinin Kullanılması". *Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi* 1 (2007), 537-570.
- Johnson, Russell E. vd. "Acting Superior but Actually Inferior?: Correlates and Consequences of Workplace Arrogance". *Human Performance* 23/5 (2010), 403-427. <https://doi.org/10.1080/08959285.2010.515279>
- Milyavsky, Maxim vd. "Evidence for Arrogance: On the Relative Importance of Expertise, Outcome, and Manner". *PLoS ONE* 12/7 (2017), 1-31. <https://doi.org/10.1371/journal.pone.0180420>
- Şimşek, Hasan - Yıldırım, Ali. *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2013.
- Johnson, Russell E. vd. "Acting Superior but Actually Inferior?: Correlates and Consequences of Workplace Arrogance". *Human Performance* 23/5 (2010), 403-427. <https://doi.org/10.1080/08959285.2010.515279>

- Judge, Timothy A. vd. *The Leadership Quarterly Yearly Review of Leadership*. "The Bright and Dark Sides of Leader Traits: A Review and Theoretical Extension of the Leader Trait Paradigm". *The Leadership Quarterly* 20/6 (2009), 855-875. <https://doi.org/10.1016/j.leaqua.2009.09.004>
- Kağıtçıbaşı, Çiğdem - Cemalcılar, Zeynep. *Dünden Bugüne İnsan ve İnsanlar Sosyal Psikolojiye Giriş*. Evrim Yayınevi, 2014.
- Kernberg, Otto F. "The Almost Untreatable Narcissistic Patient". *Journal of the American Psychoanalytic Association* 55/2 (2007), 503-539. <https://doi.org/10.1177/00030651070550020701>
- Kirsch, Jonathan. *God Against The Gods: The History of the War Between Monotheism and Polytheism*. New York: Penguin Books, Reprint edition., 2005.
- Langer, Ellen J. "The Illusion of Control". *Journal of Personality and Social Psychology* 32 (1975), 311-328. <https://doi.org/10.1037/0022-3514.32.2.311>
- Malmendier, Ulrike - Tate, Geoffrey. "Ceo Overconfidence and Corporate Investment". *The Journal of Finance* 60/6 (2005), 2661-2700. <https://doi.org/10.1111/j.1540-6261.2005.00813.x>
- Merriam, Websters. *Webster's Ninth New Collegiate Dictionary*. Springfield, Mass., U.S.A: Merriam-webster+ Inc, 9th edition., 1983.
- Millon, Theodore vd. *Personality Disorders in Modern Life*. Hoboken, N.J: Wiley, 2nd edition., 2004.
- Milyavsky, Maxim vd. "Evidence for Arrogance: On the Relative Importance of Expertise, Outcome, and Manner". *PLoS ONE* 12/7 (2017), 1-31. <https://doi.org/10.1371/journal.pone.0180420>
- Moore, Don - Healy, Paul J. "The Trouble With Overconfidence". *Psychological Review* 115/2 (2008), 502-517. <https://doi.org/10.1037/0033-295X.115.2.502>
- Mustafa Çağrı. "Kibir". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 25/562. Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı, 2002.
- Owen, David - Davidson, Jonathan. "Hubris syndrome: An acquired personality disorder? A study of US Presidents and UK Prime Ministers over the last 100 years". *Brain* 132/5 (2009), 1396-1406. <https://doi.org/10.1093/brain/awp008>
- Picone, Pasquale Massimo vd. "The Origin of Failure: A Multidisciplinary Appraisal of the Hubris Hypothesis and Proposed Research Agenda". *Academy of Management Perspectives* 28/4 (2014), 447-468.
- Pronin, Emily. "How We See Ourselves and How We See Others". *Science* 320/5880 (2008), 1177-1180. <https://doi.org/10.1126/science.1154199>
- Rapier, Mary Lynn. *An Interview Study of Narcissistic Executives: Piercing the Corporate Veil of Narcissism in the Workplace*. US: ProQuest Information & Learning, 2006.
- Reich, Wilhelm. *Character Analysis*. çev. Vincent Carfagno. New York: Farrar, Straus and Giroux, Third Edition, Enlarged., 1980.
- Roland, Alan. *Journeys to Foreign Selves: Asians and Asian Americans in a Global Era*. New Delhi: Oxford University Press, 2011.
- Ross, Kathleen. "Arrogance and Aloneness". *Arrogance Developmental, Cultural, and Clinical Realms*. ed. Salman Akhtar - Smolen Ann. 103-114. New York: Routledge, 2018.
- Rostboll, Christian F. "Autonomy, Respect, and Arrogance in the Danish Cartoon Controversy". *Political Theory* 37/5 (2009), 623-648. <https://doi.org/10.1177/0090591709340138>
- Sartre, Jean-Paul. *No Exit, and Three Other Plays*. New York: Vintage International, Vintage International ed., 1989.
- Shah, Apurva. "Arrogance in Text and in Context". *Arrogance Developmental, Cultural, and Clinical Realms*. ed. Salman Akhtar - Ann G. Smolen. 77-88. New York: Routledge, 2018.
- Şimşek, Hasan - Yıldırım, Ali. *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2013.

- Thompson, Leigh - Hastie, Reid. "Social Perception in Negotiation". *Organizational Behavior and Human Decision Processes* 47/1 (1990), 98-123. [https://doi.org/10.1016/0749-5978\(90\)90048-E](https://doi.org/10.1016/0749-5978(90)90048-E)
- Tiberius, Valerie - Walker, John D. "Arrogance". *American Philosophical Quarterly* 35/4 (1998), 379-390.
- Trouche, Emmanuel vd. "The Selective Laziness of Reasoning". *Cognitive Science* 40/8 (2016), 2122-2136. <https://doi.org/10.1111/cogs.12303>
- Turan, Kenan. "Narsistik Kişilik Bozukluğu ve Psikodinamik Alt Tipleri". *Türkiye Bütüncül Psikoterapi Dergisi* 5/9 (2022).
- Türk Dil Kurumu. *Türkçe Sözlük*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları, 1983.
- TDK, Türk Dil Kurumu Sözlük. "kibir". Erişim 09 Nisan 2023. <https://sozluk.gov.tr/?kelime=kibir>
- Twenge, Jean M. - Campbell, W. Keith. *The Narcissism Epidemic: Living in the Age of Entitlement*. New York: Free Press, 2009.
- Vaknin, Sam. *Narcissistic Personality Disorder (NPD): The Facts*. ed. Lidija Rangelovska. Narcissus Publications, 2nd edition., 2013.
- Van Damme, Carolien vd. "Why Self-Enhancement Provokes Dislike: The Hubris Hypothesis and the Aversiveness of Explicit Self-Superiority Claims". *Self and Identity* 15/2 (2016), 173-190. <https://doi.org/10.1080/15298868.2015.1095232>
- Wason, P. C. "On the Failure to Eliminate Hypotheses in a Conceptual Task". *Quarterly Journal of Experimental Psychology* 12/3 (1960), 129-140. <https://doi.org/10.1080/17470216008416717>
- Weber, Sara L. "Doubt, Arrogance, and Humility". *Contemporary Psychoanalysis* 42/2 (2006), 213-223. <https://doi.org/10.1080/00107530.2006.10745882>
- Zimmer, Richard B. "Arrogance and Surprise in Psychoanalytic Process". *The Psychoanalytic Quarterly* 82/2 (2013), 393-412. <https://doi.org/10.1002/j.2167-4086.2013.00034.x>
- Zingrone, William A. *The Arrogance of Religious Thought: Information Kills Religion*. Wallingford: Lulu Publishing Services, 2016.
- Vikipedi, Vikipedi Özgür Ansiklopedi. "Ebbinghaus İllüzyonu". Erişim 17 Nisan 2023. https://tr.wikipedia.org/w/index.php?title=Ebbinghaus_ill%C3%BCzyonu&oldid=23107112